

*Г.В. Коваленко, здобувач кафедри логіки
Національної юридичної академії України
імені Ярослава Мудрого, м. Харків*

РОНАЛД ДВОРКІН ПРО МОРАЛЬНЕ ПРОЧИТАННЯ КОНСТИТУЦІЇ США

Знаходячись на шляху побудування правової, демократичної держави необхідно вивчати не тільки власний досвід, але й досвід інших держав, оскільки в сучасній Україні визначена орієнтація на правовий порядок розвинених демократій Заходу. У зв'язку з цим заслуговує на увагу висвітлення того, як ця проблема вирішується у новітній західній науковій літературі.

Кожному етапу розвитку українського суспільства, його економічному, соціально-політичному та культурному рівню відповідає певний рівень розвитку конституційного законодавства. Безумовно, абсолютної відповідності при цьому не має та бути не може, оскільки життя більш динамічне, ніж зміни, які можуть бути внесені у діючу Конституцію України [7, с. 498].

Трансформаційні процеси в державно-правовій сфері нашої держави обумовили значну зацікавленість питаннями розуміння та тлумачення права. Необхідно відмітити, що теоретична і практична робота будь-якого юриста постійно пов'язана з тлумаченням. Тому розробка й удосконалення теорії тлумачення були і залишаються актуальними і важливими завданнями [5, с.164].

Зокрема залишається актуальною споконвічна проблема прогалін у праві. Існує багато точок зору на способи її вирішення. Так, відомий німецький теоретик Г. Єллінек на початку ХХ сторіччя дотримувався думки, що державне право без прогалін не буває, а вся історія права – це по суті не що інше, як боротьба за ту чи іншу інтерпретацію прогалін та їх правове осмислення. Г. Кельзен, навпаки, вважав, що прогалін у праві взагалі не може бути, оскільки шляхом тлумачення конституційних норм можливо заповнити будь-які з них [7, с. 499].

Як писав на початку минулого сторіччя Г. Шершеневич, «вироблення прийомів щодо процесу тлумачення так само необхідне, як і у всякій практичній діяльності, у всякому мистецтві. Засвоєння цих прийомів полегшує працю, прискорює досягнення мети. Не дивно, що юристи здавна намагалися виробити техніку тлумачення під рубрикою юридичної герменевтики [9, с.724].

Проблемам тлумачення нормативних актів у зв'язку з проблемами прогалин у праві було присвячено досить велику кількість публікацій у вітчизняній літературі радянського періоду (Алексеев С., Васьковський Є., Вільнянський С., Карташов В., Лазарев В., Насирова Т., Перетерський І., Піголкін А., Спасов Б., Хмельова А., Черданцев А., Шершеневич Г. та ін). Вже в самостійній Україні ці проблеми розглядалися (Вопленко Н., Козюбра М., Копейчиков В., Максимов С., Мережко А., Панов М., Титов В., Тодика Ю., Хропанюк В. та ін.)

У цьому зв'язку представляє значний інтерес філософсько-правова концепція тлумачення Конституції США розроблена американським юристом Роналдом Дворкіном. Сподіваємося, що оскільки вивчення творчого доробку Дворкіна у нас ще тільки розпочалося, знайомство з ним буде корисним для правотворчої, правозастосовної та науково-педагогічної діяльності вітчизняних фахівців.

Роналд Дворкін народився у 1931 році в Вустері (штат Масачусетс, США). Закінчив коледж у Гарварді (США) та Оксфордський Університет (Англія) зі ступенем бакалавра, де під час навчання був стипендіатом Родса (Rhodes student). Після закінчення навчання у Гарвардській Школі права деякий час працював клерком відомого судді Лернеда Хенда в Апеляційному Суді Сполучених Штатів. Після роботи у відомій юридичній фірмі Селлівен та Кромвелл у Нью-Йорку, Дворкін став професором права у престижному Єльському Університеті і завідувачем кафедри юриспруденції імені Веслі Н. Хохфелда. У 1969 році Роналд Дворкін був призначений завідувачем кафедри юриспруденції у Оксфорді, змінивши Г.Л.А. Гарта. Після звільнення з Оксфорда, Дворкін став Квайнівським (Quain) професором юриспруденції в

Університетському Колледжі Лондона, де згодом став Бентамівським професором юриспруденції - посада, яку й дотепер займає. Крім того, на теперішній час суміщає викладацьку діяльність у Оксфорді та Нью-Йоркському Університеті, де викладає на філософському факультеті у Школі права, являючись Sommerівським професором права (Frank Henry Sommer Professor of Law). Дворкін є членом Британської Академії та Американської Академії наук та мистецтв. Він є автором декількох монографій та численних статей у провідних правничих та філософських часописах. У Нью-Йоркському університеті Роналд Дворкін веде колоквиум з права, філософії та політичної теорії, а також періодично виступає з коментарями на TV CNN.

Необхідно відмітити, що хоча багато держав мають великий досвід у вирішенні питань прогалин та тлумачення у праві (Австрія, Франція, ФРН) але особливо цікавим, на мій погляд, є досвід США, де починаючи з 1970-х років помітне місце посіли питання інтерпретації так званих «важких випадків» (hard cases) ухвалення судового рішення. На подібні випадки стали звертати увагу ще прихильники «правового реалізму» у 30 - 50-х роках ХХ ст., справедливо пов'язуючи їх з нечіткістю (vagueness), неясністю (uncertainty) і невизначеністю (indeterminacy) мови права і логіки прийняття правових рішень. Тема нечіткості деяких правових понять піднімалася й у радянській літературі, щоправда, під рубрикою «оціночних понять», але після 1980-х років інтерес вітчизняних філософів, логіків і юристів до них начебто згас, тоді як на Заході він продовжує підтримуватися до наших днів. Зокрема, у сучасній логічній теорії нечітких висловлень (тобто висловлень з нечіткими предикатами) вважається, що при наявності ускладнень з точною кваліфікацією їх істинності або хибності, тобто наявності утвореної нечіткими елементами якоїсь суміжної області (нечіткої підмножини) між членами і не-членами деякої множини, слід або залучати багатозначну (безкінечно-значну) логіку з додатковими істиннісними значеннями, або використовувати статистично-розподілені згідно з соціолінгвістичними даними значення нечітких термінів. Обидва шляхи досить складні технічно, витратні і тому практично марні (принаймні на даний

час) для юридичної практики. Саме тому сучасні автори шукають усе нові способи спрощення логічних формалізмів з нечіткими предикатами [6, с. 84]. Необхідно, також, відмітити той факт, що Конституцію США не можна розглядати як акт, здатний лише вносити в право деякі доповнення й уточнення (так зазвичай розглядається в країнах загального права), що визначає провідне становище федеральної Конституції США [4, с. 173].

У своїх ранніх працях, що увійшли до збірки «Серйозний погляд на права», Дворкін заперечив одну із позицій юридичного позитивізму, — погляд, згідно з яким право цілковито складається з правових норм, а судді, вирішуючи судові справи, мають свободу дій тільки тоді, коли жодна наявна норма права не підходить для суперечки, яку вони розглядають. Дворкін запропонував альтернативне бачення права, згідно з яким ресурси для розв'язки суперечок «відповідно до права» набагато численніші й різноманітніші, а процес визначення, чого вимагає право в конкретному випадку, набагато витонченіший [8, с. 30].

Дворкін, покликаючись на судову практику (США та Англії), стверджує, що поряд із позитивними нормами правові системи містять і деякі філософські принципи. Принципи права — це моральні судження, підтримані офіційними актами в минулому (текстами конституцій, законів, судовими постановами тощо) або ж проілюстровані, названі чи якимсь іншим чином підтримані ними [8, с. 31].

Дворкін звертає увагу, що суддя повинен розглянути розмаїття поглядів на те, чого вимагає право в даному питанні, відкинути ті з них, що не «узгоджуються» адекватно з минулими офіційними актами (конституціями, законами, прецедентами). Далі серед теорій того, чого саме вимагає право, — теорій, які адекватно узгоджуються з матеріалами судової справи, суддя вибере ту теорію, що найкраща з погляду моралі, і завдяки цьому його рішення стає досконалішим [8, с. 31]. Необхідно зауважити, що Дворкін наполягає на можливості та необхідності дати моральне обґрунтування права. Цей процес

значно об'єднується тим, що позитивне право неминує асимілює, концентрує в собі моральний зміст [2, с. 85].

Дворкін наполягає на тому, що правові обмеження, накладені в тексті Конституції, на офіційну владу, повинні прочитуватися як моральні обмеження, а судді повинні оцінювати законодавчі та правові акти, приймаючи до уваги моральні аспекти. Тут слід сказати, що, на думку Дворкіна, політична доктрина позитивізму являє собою теорію про те, як треба прочитувати та інтерпретувати Конституцію США. Дворкін звертається до того, що він називає «неадекватним філософським мисленням» та проводить розрізнення між двома ідеями щодо тлумачення в дусі оригіналізму – прочитання терміну, фрази, або всього закону у цілому в його оригінальному значенні. Мається на увазі те, що сказав чи бажав сказати законодавець. Дворкін розрізняє *семантичний оригіналізм* та *оригіналізм очікування*. З позиції семантичного оригіналізму (перша ідея) мова йде про те, що слова в конституційному тексті повинні представляти значення таке, яке збирався надати йому законодавець при прийнятті нормативного акту. Оригіналізм очікування (друга ідея) заперечує першу, стверджуючи, що і слова повинні мати значення за чинним законом, яке від них очікували [11, с. 29]. При розгляді питання стосовно конституційних прав, таких як свобода слова, права сексуальних меншин, право на аборт, евтоназію, порнографію, расові питання і т.п., він бере за основу принципи моралі, закладені в Конституції США і називає цей процес «моральним» прочитанням Конституції США, ставлячи політичну мораль у центр конституційного права. Мається на увазі, що Верховний Суд США, керуючись принципами політичної моралі, робить її частиною закону. Критики Дворкіна вказують, що моральне прочитання Конституції, не дає суддям абсолютного права розповсюджувати свої власні моральні принципи на суспільство. Але американські юристи та судді, додержуючись будь-якої ясній стратегії інтерпретації Конституції, дійсно використовують моральне прочитання. Цим можна пояснити, чому вчені та журналісти класифікують судей як «ліберальних» чи «консервативних». У зв'язку з цим, судді с

консервативними політичними переконаннями трактують абстрактні конституційні принципи консервативним чином. Ще на початку минулого століття права власності трактувалися, як фундаментальні по відношенню до свободи. Тут стає питання: з цих прав виникає свобода чи все ж із свободи виникають права? Суддя, переконання якого, більш ліберальні звичайно буде інтерпретувати це питання на користь пріоритету свободи відносно прав. Дворкін звертає увагу на те, що законодавці вважають, що складні конституційні справи можна вирішувати морально нейтральним чином и навіть при призначенні на посаду суддів не ставлять ніяких питань про особисту політичну мораль кандидатів на ці посади. Він також закликає до кращого розуміння демократії, вважаючи, що моральне прочитання Конституції США є не антидемократичним, а навпаки, практично невід'ємно від демократії [10, с. 2].

Кажучі про моральне прочитання Конституції США з точки зору захисту окремих осіб та меншин від державної влади, необхідно відмітити, що йдеться про першу та чотирнадцяту Поправки до Конституції США. Саме вони відносяться до абстрактних моральних принципів та слугують, як обмеження державної влади. Парадокс ситуації полягає в тому, що конституційна практика в США виходить з морального прочитання Конституції, тоді як конституційна теорія заперечує таке прочитання. Необхідно також підкреслити, що всі теоретичні положення Дворкіна викладені на підставі практичних рішень Верховного Суду щодо прав і свобод громадян. [10, с. 2].

Дворкін підкреслює, що основне питання не в тім, якими демократичними принципами можна поступитися заради інших принципів, включаючи окремі права. Для нього важливо те, що являє собою демократія. Для неї фундаментальним є принцип мажоритарності – прийняття рішення на користь більшості. Для Дворкіна існує дві концепції демократії: мажоритарна та конституційна. Саме передумова мажоритарності знаходиться на першому місці. Істинна політична еліта не повинна диктувати

те, що громадяни мають думати з приводу політичних чи моральних проблем, а повинна створювати умови, щоб громадяни дійшли до цих переконань на підставі свого власного сумління. [10, с. 3].

Таким чином, необхідно сказати, що Дворкін розглядає право з урахуванням раціонально-логічного та мовного чинників функціонування права, як системи принципів інтерпретації законотворення та судових процедур, що постійно розвивається. Що стосується останніх, то суддя зазвичай не може просто застосовувати закон чи посилатись на який-небудь прецедент, не конкретизуючи закону, або уникаючи тлумачити прецедент. Він повинен завжди конкретизувати норму у контексті принципів, актуальних у даній ситуації, та давати змістовну інтерпретацію цим принципам, приймаючи до уваги попередню практику її тлумачення [1, с. 363].

Зі слів Дворкіна випливає, що право — це перш за все тлумачення. У зв'язку з цим він висуває свою програму юридичної інтерпретації, пов'язуючи право з політикою та політичною мораллю. Відповідно до даної програми, обов'язковість прийняття судових рішень із урахуванням минулого досвіду аналогічних або споріднених рішень забезпечує їхню передбачуваність і формальну коректність, а це гарантує рівність прав та обов'язків, що створює в суспільстві більше сприятливий клімат і підвищує рівень моральної легітимованості політики [1, с. 363]. Необхідно сказати, що професійне знання, позбавлене моральних критеріїв та цінностей, може представляти небезпеку як при вирішенні конкретних правових питань, так і для правового розвитку суспільства в цілому [3, с. 128].

Таким чином Дворкін пояснює деякі аспекти юридичної практики, пов'язані з тлумаченням двозначних законів і застосування статей Конституції США до нових питань, що підлягають компетенції судової влади.

Література

1. Жоль К.К. Философия и социология права- К.: Юринком Интер, 2000// с. 363.

2. Максимов С.И. Современные концепции естественного права: опыт XX столетия. //Проблеми законності. Вип. 95.-X., 2008.- С.81-88.
3. Оборотов Ю.Н. Традиции и новации в правовом развитии: Монография. – Одесса: Юридическая литература, 2001. – 160 с.
4. Порівняльне правознавство: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів /В.Д. Ткаченко, С.П. Погребняк, Д.В. Лук'янов /За ред. В.Д. Ткаченка. – Х.: Право, 2003. – 274 с.
5. Титов В.Д., Марченко О., Острога С., Павленко Ж. Юридична герменевтика з погляду сучасної формальної логіки. //Вісник Академії правових наук України. 1999. № 1. С. 164-179.
6. Титов В.Д. Роналд Дворкін про інтерпретацію нечітких висловлювань у праві. //Вісник Академії правових наук України. 2003. № 1. С. 84-92.
7. Тодика Ю.Н. Конституція України: проблеми теорії і практики: Монографія. – Х.: Факт, 2000. – 608 с.
8. Філософія права /За ред. Джоела Фейнберга та Джулса Коулмена – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2007. – 1256 с.
9. Шершеневич Г.Ф. Общая теория права. М., 1912. Вып. 4. С. 724.
10. Dworkin R. Freedom's Law: the moral reading of the American Constitution. - Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1996. – 392 p.
11. Dworkin R. Justice in robes. - Cambridge, Massachusetts London, England: The Belknap press of Harvard University Press, 2006. – 295 p.

ВІСНИК

Луганського державного університету
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ
ПОДІЇ СУЧАСНОСТІ:
ПРАВОВІ НАСЛІДКИ
ТА ФІЛОСОФСЬКЕ
ОСМИСЛЕННЯ

Спеціальний випуск № 2

У двох частинах

Частина 2

Луганськ
2010

ВІСНИК

Луганського
державного університету
внутрішніх справ
імені Е.О. Дідоренка

СПЕЦІАЛЬНИЙ ВИПУСК № 2-2010

Науково-теоретичний журнал Виходить щоквартально* Заснований 1997 року* Засновник і видавець: Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка* Реєстр. свід. КВ № 15990-4462 ПР, видане Міністерством юстиції України 20.11.2009 р.* Включений до переліку фахових видань ВАК України з юридичних наук*

Редакційна колегія:

<i>Комарницький В.М.</i>	- канд. юрид. наук, доц. (головний редактор)
<i>Козаченко І.П.</i>	- д-р юрид. наук, проф. (заст. гол. редактора)
<i>Розовський Б.Г.</i>	- д-р юрид. наук, проф.
<i>Бурбело О.А.</i>	- д-р екон. наук, проф.
<i>Віленська Е.В.</i>	- д-р філос. наук, проф.
<i>Замойський І.Є.</i>	- д-р юрид. наук
<i>Лазор Л.І.</i>	- д-р юрид. наук, проф., член-кор. АПРН України
<i>Бобкова А.Г.</i>	- д-р юрид. наук
<i>Знаменський Г.Л.</i>	- д-р юрид. наук, проф., член-кор. АПРН України
<i>Малишева Н.Р.</i>	- д-р юрид. наук, проф., член-кор. АПРН України
<i>Мамутов В.К.</i>	- д-р юрид. наук, проф., акад. НАН України
<i>Сегай М.Я.</i>	- д-р юрид. наук, проф., акад. АПРН України
<i>Дудоров О.О.</i>	- д-р юрид. наук, проф.
<i>Любащук В.Я.</i>	- д-р філос. наук, проф.
<i>Атоян О.М.</i>	- д-р юрид. наук, доц.
<i>Мордовцев А.Ю.</i>	- д-р юрид. наук, канд. філос. наук
<i>Пролєєв С.В.</i>	- д-р філос. наук
<i>Левченков О.І.</i>	- канд. юрид. наук, доц. (відповідальний редактор)

Рекомендовано до друку вченою радою Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка (протокол № 3 від 30 жовтня 2009 року)

У даному спеціальному випуску розміщено наукові доповіді й повідомлення вчених, викладачів вищої школи, аспірантів і ад'юнктів з України, Росії, Білорусії та Ізраїлю з проблем впливу подій на динаміку сучасного соціального життя, на легітимізацію суспільних і державних феноменів, проблем віртуального виміру подій, що розглядалися на засіданні міжнародного науково-теоретичного семінару "Соціально-політичні події сучасності: правові наслідки та філософське осмислення" 6-7 листопада 2008 року.

Статті публікуються в авторській редакції.

✉ Україна, 91493, Луганськ, сел. Ювілейне, вул. Генерала Дідоренка, 4.
Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка
☎ 35-11-57, 35-11-40, факс 93-50-77.

© Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, 2010

ЗМІСТ

Розділ 2

ЛЕГІТИМАЦІЯ СУСПІЛЬНИХ ТА ДЕРЖАВНИХ ФЕНОМЕНІВ, ЯКІ СТВОРЕНІ ПОДІЯМИ (продовження)

Любашиц В.Я. Теоретико-методологические основания институциональной трансформации государственной власти в России: проблемы теории.....	3
Мордовцев А.Ю. Институт национального лидера в современной России: политико-правовые и доктринальные аспекты	27
Мамыгчев А.Ю. Глобализация государства и права: миф или реальность?	41
Дмитренко О.В. Інституціональні форми розвитку української державності. Авторитет та легітимність державної влади (загальнотеоретичні аспекти)	52
Камінська Н.В. Значення децентралізації для регіонального розвитку в Україні	59
Стовба А.В. Независимость судебной власти в условиях политического кризиса	69
Матвеев С.В. Легітимність державної влади	76
Кафанова О.В. Органи державного обвинувачення у зарубіжних країнах	82

**СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПОДІЇ СУЧАСНОСТІ:
ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ТА ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ**

Карпунова Н.Г. Політична культура юриста: філософсько-правовий аспект.....	91
Ковалева Е.В. Развитие профессиональной социализации личности курсантов высших учебных заведений системы МВД Украины	99
Коваль В.С. Взаимоотношения главы государства, парламента и правительства в новых странах Европы и Азии.....	110
Назимко Є.С. Короткий аналіз історії розвитку депеналізації в Україні (період з 882 р. до 1764 р.).....	119
Коваленко Г.В. Роналд Дворкін про моральне прочитання конституції США	128

Розділ 3

**РЕАЛЬНИЙ І ВІРТУАЛЬНИЙ ВИМІР
ПОДІЙ У ДОБУ ІНФОРМАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ**

Даренський В.Ю. Симулякри подієвості як феномен сучасної цивілізації.....	137
Москалюк Б.А. От типа человека-разумного к человеку-медиа: плюсы и минусы процесса.....	157
Фролова Е. Культурно-информационные процессы современности – философское осмысление	164
Кобринський Д.Ю. Гуманітарна експертиза права: можливості та перспективи.....	175
Єрьоміна О.А. Віртуальність як одна із сучасних форм естетичної регуляції.....	190
Матвеева С.А. Віртуальне співтовариство "інформаційної цивілізації"	198
Фатеева Н.В. Рекламный текст как феномен современных языка и культуры	207

Міняйло Р.В., Сабадуха В.О. Продукування псевдоісторичних подій засобами жаргону як ознака політиків посереднього рівня розвитку сутнісних сил на пострадянському просторі	215
Борзих Д.В. Ведущая роль прокуратуры в обеспечении законных гарантий развития бизнеса в Украине	224
Аляб'єва Н.В. Європейський досвід цивільно-правового захисту прав користувачів Інтернету.....	228